

Маја Соколовић Игњачевић¹

Универзитет у Београду, Учитељски факултет

Оригинални
научни рад

Стандарди постигнућа за предмет Музичка култура у Србији, Хрватској и Словенији – уредни приказ

Резиме: Циљ овог рада је да представи сличности и разлике у стандардима ученичког постигнућа за предмет Музичка култура за крај основног образовања у трима земљама – Србији, Хрватској и Словенији, чије се образовне полијтике развијају на заједничким основама које су се деценијама традиле у заједничкој држави – Југославији. Док у Србији постоји засебни документ који се дава овом темом, тексти са стандардима представља део Националног оквирног курикулума у Хрватској, односно курикулума за појединачне наставне предмете у Словенији. Стандарди су анализирани са становишта њихове структуре, концепције и садржаја (користећи технику квантитативне и квалитативне анализе садржаја), након чега су категоризовани према садржају, како би била извршена њихова међусобна комјарација. Добијени резултати указали су на правце које је у домену овог предмета свака од појединачних држава одабрала у развоју својих образовних политика, а сачени увид може бити корисан за процес реиспитувања стандарда у Србији.

Кључне речи: стандарди, исходи, постигнућа, музичка култура.

Увод¹

Национални стандарди постигнућа за сваки од наставних предмета и поједине образовне фазе постали су неизоставни део образовних политика европских земаља. Стандарди представљају инструмент државе за управљање образовањем, његову контролу, унапређивање његове успешности и ефективности (Green, 2004 – наведено у: Пешикан, 2012: 1), те је значај њихове успешне израде, као и успешне примене,

вишеструк. Стандарди артикулишу најважније захтеве школског учења и наставе и исказују их као исходе видљиве у понашању и расуђивању ученика. Преко стандарда се образовни циљеви и задаци преводе на много конкретнији језик, који описује постигнућа ученика, стечена знања, вештине и умења (Министарство просвете, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (МП, ЗВКОВ), 2009). Поступак спецификација образовних исхода није једноставан ни у друштвима попут америчког, где постоји дужа традиција и потреба за честим мерењима

¹ maja.ignjacevic@gmail.com

и тестирањима (Resnick and Nolan, 1995), а тек је у друштвима попут наших њихова израда била велики изазов.

Србија, Хрватска и Словенија биле су део исте државе – СФР Југославије, до 1991. године, што значи да су биле и део јединственог образовног система. Након распада Југославије, свака од новонасталих држава развијала је сопствене образовне систем на свој начин и својим темпом. Тако, свака од наведених држава формулисала је стандарде постигнућа за одређене образовне фазе, било као самосталне документе или их је интегрисала у већ постојеће формате стратешких докумената.

У Србији су формулисани и усвојени стандарди постигнућа за први циклус основног образовања (прва четири разреда) за српски језик, математику и природу и друштво, док су за крај основног образовања стандарди формулисани за све предмете. Још увек не постоје стандарди за крај средњошколског образовања. Стандарди су објављени као засебан документ који се може тумачити као изванредан додатак наставним програмима за сваки од појединачних разреда.

У Хрватској, у оквиру Националног оквирног курикулума, формулисани су стандарди за крај сваке од четири образовне фазе. Прву фазу чине прва четири разреда, другу пети и шести, трећу завршна два разреда основне школе, док четврту фазу представља средња школа. Такође, посебно су наведени стандарди постигнућа за струковне школе, а посебно за гимназије.

У Словенији су у оквиру предметних курикулума формулисани стандарди знања за сваки од образовних циклуса у оквиру основног школовања (са спецификацијама за појединачне разреде, где је то било неопходно), који подразу-

мевају по три разреда (школовање у Словенији траје девет година).

Методолошки приступ

Основни циљ овог рада је поређење актуелних стандарда постигнућа за предмет Музичка култура/уметност, те истицање сличности и разлика у њиховом устројству, садржају, очекиваним нивоима. Методом компаративне анализе обухватили смо стандарде за крај основног образовања у Србији, које смо упоредили са трећим образовним циклусом у Хрватској (седми и осми разред) и Словенији (последња три разреда), јер се ради о јединој образовној фази за коју су стандарди формулисани у свакој од три одабране земље. Међутим, пошто у Словенији и Хрватској постоје формулисани стандарди и за прва два образовна циклуса, у одређеним областима смо „позајмили“ стандарде и из ових фаза како бисмо стекли што јаснији увид у теме које су у основном школовању у свакој од земаља заступљене. У Табели 1 јасно је назначено који су то стандарди и одакле су „позајмљени“.

Након стицања увида у процес израде докумената, њихову структуру и концепцију, као и кратке анализе постојећих, у њима примењених категоризација по темама, креирали смо најподеснију анализу, те упоредили стандарде постигнућа за предмет Музичка култура/уметност у наведеним земљама. Стандарди су анализирани са становишта њихове структуре, концепције и садржаја (користећи технику квантитативне и квалитативне анализе садржаја), након чега су категоризовани према садржају и међусобно упоређени.

Табела 1. Уредни приказ стандарда, разврстаних према одабраним категоријама, у све три земље.

ниво		Срб	Хрв	Сло
	Музичко извођење			
о.н.	једноставан репертоар – певање и свирање	•	•	•
н.н.	разноврстан репертоар – певање и свирање	•		
н.н.	укључивање одговарајућих елемената интерпретације		•	•
о.н.	примена знања – интеграција теорије и праксе		•	
н.н.	кретањем и покретом изражавање музичких и ванмузичких карактеристика			•
о.н.	самосталност у раду, задовољство учествовања, развој самопоуздања кроз муз. активности, експериментисање у техникама и методама, усавршавање сопственог израза, сарадња са другима, искуство припадности и заједништва, поштовање посебности других, спознавање вредност истрајног рада који води успеху		•	
	Музичко стваралаштво			
о.н.	прављење музичких инструмената	•		
о.н.	осмишљавање мањих музичких целина на основу понуђених модела	•		
о.н.	импровизовање и/или компоновање мањих музичких целина у оквиру различитих жанрова и стилова		•	•
н.н.	импровизовање и/или компоновање мањих музичких целина у оквиру различитих жанрова и стилова	•		
н.н.	вредновање сопствених дела и дела других ученика			•
о.н.	извођење пратње на направљеним музичким инструментима	•		
о.н.	учествовање у одабиру музике за дати контекст	•		
н.н.	осмишљавање пратње на Орфовим и другим инструментима	•		
н.н.	осмишљавање музике за школску представу, приредбу, перформанс	•		
о.н.	експериментисање са техникама и методама, усавршавање сопственог музичког израза		•	
о.н.	изражавање сопствених ставова, сарадња са другима, поштовање њихових посебности		•	
	Перцепција и рецепција музике у функцији разумевања и вредновања муз. уметности			
о.н.	препознавање музичких примера			•
о.н.	препознавање инструмената и извођачких састава		•	
о.н.	описивање основних карактеристика муз. инструмената, стилских периода, жанрова, народног стваралаштва	•		
о.н.	смештање музике одређеног периода у адекватан историјски контекст			•
о.н.	истраживање у литератури о најистакнутијим композиторима и делима унутар епохе и жанра			•
о.н.	способност именовања музичких изражајних елемената, извођачког састава, жанра на основу слушања музичких примера	•		
с.н.	опис и анализа карактеристика звучног примера кроз садејство опажених музичких елемената	•		
о.н.	поређење уметничких врста и облика, различитих стилских раздобља, њихових представника и најзначајнијих дела		•	
с.н.	препознавање структуре одређеног музичког жанра	•		

с.н.	анализа повезаности музичких елемената и карактеристика музичких инструмената са музичком изражајношћу, структуре и драматургије одређеног жанра, облика народног музицирања са контекстом њиховог настанка	•		
о.н.	анализа и процена изражајне вредности уметничког дела		•	
н.н.	откривање везе опажајних карактеристика са структуралном и драматуршком димензијом звучног примера, жанровским и историјско-стилским контекстом звучног примера, контекстом настанка и применом различитих облика музичког фолклора кроз анализу слушног примера	•		
н.н.	разумевање историјских и друштвених околности настанка жанра и облика музичког фолклора	•		
о.н.	истраживање разноликости музичког израза са историјске, географске и економске тачке гледишта користећи знања и вештине осталих васпитно-образовних подручја		•	
н.н.	креативно комбиновање изражајних муз. елемената у естетичком контексту	•		
н.н.	критички и аргументовано образлагање свог суда	•		
о.н.	критички описати доживљај и став након сусрета с музичким делима уживо или са снимка, из књига или употребом нових (информационо-комуникацијских) технологија		•	
о.н.	изражавање и дељење својих осећања, доживљаја, мисли и ставова након сусрета с разноврсним уметничким делима, изражавање самопоштовања, самопоуздања и аутентичности доживљаја,		•	
о.н.	замишљање, изражавање и истраживање нових идеја у музичкој уметности користећи индивидуална постигнућа		•	
о.н.	познавање начина коришћења музичких ресурса, интерактивних медија и модерне технологије			•
о.н.	описивање и процена вишеструке улоге и утицаја музике у свакодневном животу, као и у ширем животном окружењу, истраживање повезаности између стварања музичких дела и њиховог утицаја на свет у којем живимо		•	
	Музичка писменост			
о.н.	препознавање основних елемената музичке писмености – *у Хрватској, стандард преузет из првог циклуса	•	•	
н.н.	препознавање функције елемената музичке писмености и извођачких састава у оквиру музичког дела	•		
о.н.	упознавање специфичности музичког језика и писма кроз певање и свирање – *стандард преузет из првог циклуса		•	
о.н.	аналитично препознавање и именовање тонских висина, коришћење солмизације и абецеде, оријентисање у графичко-сликовном и нотном запису – *стандард преузет из другог раздобља			•
о.н.	при извођењу, слушању и стварању музике користи нотни запис			•

Легенда: У првој колони налази се ниво постигнућа ком стандард припада (о.н. – основни ниво, с.н. – средњи ниво и н.н. – напредни ниво). У другој колони је изложен текст стандарда – његова скраћена/прилагођена верзија, тако да доноси суштину стандарда. Звездицом су означене образовне фазе из којих су „позајмљени“ стандарди у домени музичке писмености. Последње три колоне представљају простор за означавање присуства сваког од наведених стандарда у тексту докумената сваке од земаља.

Процес израде докумената и њихова структура

Средином 2009. године Национални просветни савет у Србији усвојио је образовне стандарде за крај обавезног образовања, за сваки од наставних предмета. Сваки од предмета обрађен је кроз три нивоа постигнућа – основни, средњи и напредни, а за већину наведених нивоа представљена су *знања, вештине и умења* које ученик треба да поседује за сваку од одабраних, кључних наставних области.

Важно је истаћи и чињеницу да је дотични документ настао на основу већ постојећих наставних програма (који јесу у мањој мери трансформисани током протеклих деценија, али нису претрпели суштинске реформе), што се већ чини као извесна „грешка у корацима“ у односу на то како би требало у идеалним условима процес да тече – да се најпре креирају стандарди постигнућа, а онда на основу њих, зависно од одлука стручних тела, изводе детаљнији или мање детаљни наставни програми за сваки од предмета.

Такође, иако су процесу израде стандарда у Србији претходила национална пилот-тестирања за сваки од наставних предмета, добијени резултати нису доступни широј јавности. Нема образложења за овакву одлуку у Министарству, а јавност је ускраћена за озбиљнији увид у сам ток процеса.

У Хрватској је након опсежне јавне дебате о правцу образовне реформе одлучено да се приступи изради *Националној оквирној курикулума за предшколски одјел и образовање, те оће обавезно и средњошколско образовање*, документа који омогућује повезивање свих делова система у конзистентну целину. Намера је била да ово буде први у низу докумената чији је фокус на ученичким компетенцијама и постигнућима (исходима), уместо, као што је то раније био случај, на садржајима. Овај документ садржи ос-

новне васпитно-образовне вредности, циљеве васпитања и образовања, циљеве васпитно-образовних области, сегменте о вредновању ученичких постигнућа, вредновању и самовредновању остваривања курикулума, а на самом крају формулисана су ученичка постигнућа за сваку од васпитно-образовних области, кроз сваку од образовних фаза и циклуса. Наведена ученичка постигнућа или васпитно-образовни исходи представљају јасно исказана очекивана знања, вештине и ставове које ученици треба да стекну и могу да покажу по завршетку одређеног образовног циклуса.

Национални оквирни курикулум представља полазиште за израду детаљних наставних планова и програма за сваки наставни предмет и разред тек након дефинисања оптималног оптерећења ученика. Овакав редослед корака у процесу реформисања образовног система чини се промишљенијим и логичнијим од претходно описаног тока процеса у Србији. Документ обухвата предшколско, основношколско и средњошколско образовање. Не постоји диференцијација на ниже и више нивое постигнућа, већ се истиче да су прописана минимална постигнућа – „[...] која знања сваки ученик треба усвојити те које вјештине, способности и ставове треба развити“ (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (MZOS), 2010: 13).

У Словенији је још током школске 1997/1998. године отпочео прелазак са осмогодишњег на деветогодишње основношколско образовање, те су временом вршена бројна прилагођавања образовног система принципима Европске уније, чији је Словенија члан од 2004. године. Последња у низу реформи наставних програма извршена је 2011. године, са тежњом да се смањи детаљност програма и прописани садржаји прочисте од сувишних информација. Тако су, на пример, претходно коришћени програми, усвојени још 1999. године, садржали кључне стандарде знања (како су названи у овом доку-

менту) за сваки од школских разреда понаособ и кључне и минималне стандарде знања за сваки од три циклуса састављена од по три разреда (Oblak, 2004). Овај сегмент био је изузетно обиман, а њему су претходили и оперативни циљеви за сваки од предмета. У новим програмима, међутим, стандарди знања приказани су само за сваки од образовних циклуса, а на веома прегледан начин представљене су, тамо где су неопходне, спецификације за поједине разреде. Такође, у тексту су истакнути (болдовани) минимални стандарди знања, чиме је заправо извршена сегментација на два нивоа – основни и напредни. Напомињемо да су, дакле, стандарди знања формулисани као део курикулума за сваки предмет, чиме је олакшано праћење везе између општих циљева, оперативних циљева и стандарда постигнућа за сваки предмет, унутар сваке образовне фазе.

Стандарди постигнућа за предмет Музичка уметност/култура – концепција и категоризација тема

Као што је већ наведено, стандарди постигнућа у Србији формулисани су кроз три нивоа постигнућа – основни, средњи и напредни. Иако је јасно да основни ниво подразумева минимална, средњи просечна, а напредни натпросечна постигнућа, одлука да се примени оваква сегментација међу стандардима није образложена у довољној мери. Јасна је намера да овако постављени нивои послуже као нека врста смерница наставном кадру, али још увек није проверена њихова примена у наставној пракси. Такође, важно је истаћи и податак да наведени нивои нису заступљени доследно, за сваку од области, па је приметно повремено изостављање појединих нивоа. Посебно се нелогичним чини изостављање средњег нивоа, који би требало да даје увид у просечна постигнућа ученика, сасвим извесно значајнија од, рецимо, напредних постигнућа.

Образовни стандарди (стандарди ученичких постигнућа) за предмет Музичка култура у Србији дефинисани су за следеће области:

1. Знање и разумевање
2. Слушање музике
3. Музичко извођење
4. Музичко стваралаштво

Оваква категоризација кореспондира са кључним сегментима рада у овој области и обезбеђује велику прегледност при праћењу сваког нивоа.

Хрватски Национални оквирни курикулум доноси највеће разлике у категоризацији у односу на друге две земље. Издвојене су следеће категорије за предмет Музичка уметност:

1. Перцепција и рецепција
2. Овладавање појмовима (составницама гласбене уметности и стваралаштва)
3. Извођење и изражавање кроз музику (судјеловање у гласбеним активностима, те изражавање гласбеном умјетношћу и стваралаштвом)
4. Комуникација, социјализација и сурадња гласбеним доживљајем и изразом
5. Разумијевање и вриједновање гласбене умјетности и стваралаштва (MZOŠ, 2010: 156).

Уколико упоредимо наведену категоризацију са оном која је учињена у српском документу, уочавамо да категорија „перцепција и рецепција“ кореспондира са категоријом „слушање музике“. Међутим, већ одабир термина „перцепција“ (опажање), који подразумева „сложен и активан процес тражења, одабирања, примања, обраде, организовања и тумачења разноврсних дражи које делују на чула и нервни систем“ (Требјешанин, 2001: 316), чини се као знатно бољи избор од термина „слушање“, који у

знатно мањој мери имплицира активан когнитивни процес.

Друга категорија – „овладавање појмовима“ – кореспондира са категоријом „знање и разумевање“ из српског документа. Међутим, „овладавање појмовима“ представља извесну полазну основу за пету категорију – „разумијевање и вриједновање гласбене умјетности и стваралаштва“ – чијим је издвајањем дато на значају овој, ванредно значајној фази у процесу учења музике.

Трећа категорија – „извођење и изражавање кроз музику (судјеловање у гласбеним активностима, те изражавање гласбеном умјетношћу и стваралаштвом)“ – кореспондира са двема категоријама из српског документа – „музичко извођење“ и „музичко стваралаштво“. Чини се да је раздвајање ових двају сегмената у српском документу боље решење од њиховог повезивања у исту категорију, јер иако је природа извођачког и стваралачког процеса донекле слична, методе рада у општеобразовним школама у овим областима се у великој мери разликују, као и ученички домети у њима.

Овде је важно истаћи да је у хрватском документу музичка уметност део уметничког подручја у које још спадају и визуелна уметност, филмска и медијска култура и уметност, драмска култура и уметност, као и уметност покрета и плеса. Овај податак је значајан јер је категоризација тема сачињена тако да буде применљива (са мањим одступањима) за сваку од уметности. Управо одатле, чини се, потиче одсуство одвојених категорија за извођење и креирање музике, јер би оваква подела била апсурдна у осталим уметничким предметима.

Четврта категорија – „комуникација, социјализација и сурадња гласбеним доживљајем и изразом“ (MZOS, 2010: 157) – нема свој пандан у српском документу, те указује на суштинску разлику у концепцији – у хрватском документу се настојало да сваки наставни предмет буде

стављен у контекст укупног развоја ученика, а управо су његове комуникационе способности, сарадња са другима и социјализација истакнуте као кључне вештине неопходне за успешно функционисање појединца у модерном добу. Такође, иако смо истакли и једну ману оваквом начину конципирања (у случају спајања извођења и стваралаштва), тежњу ка униформности унутар једног целовитог подручја, у овом случају уметничког, треба похвалити и чињеницу да је изведена веома успешно, обухватајући све кључне аспекте наставног процеса у области уметности, али и теме које стављају акценат на развој појединца из шире перспективе.

У Словенији не постоји категоризација на тему у оквиру „стандарда знања“, како су названи у њиховом документу, иако им претходе оперативни циљеви категоризовани на извођење, стваралаштво и слушање музике. Већ ова подела у оквиру оперативних циљева, уз одсуство категорије „знање и разумевање“, указује на јасну намеру да се сва знања о музици ставе у контекст музичког искуства (извођачког, стваралачког и слушачког), што свакако треба да буде кључно настојање у настави уметничког предмета. Одсуство категоризације унутар стандарда оправдано је њиховим надовезивањем на оперативне циљеве.

Поређење стандарда – Србија, Хрватска и Словенија

У складу са циљем овог рада, у намери да дотичне документе упоредимо, одлучили смо да у великој мери испратимо категоризацију начињену у српском документу, без намере да је тиме окарактеришемо као најадекватнију, већ само као најподеснију за компарацију ових трију земаља. Међутим, како је слушање музике веома тешко одвојиво (и беспотребно одвајано) од знања и разумевања у области музичких жанрова, инструмената и епоха, ове две области ћемо

повезати у једну, а као посебну област ћемо издвојити музичку писменост, јер се методе рада у овој области разликују. Дакле, стандарди сваке од земаља разврстани су најпре у четири категорије:

- извођење музике
- музичко стваралаштво
- перцепција и рецепција музике у функцији разумевања и вредновања музичке уметности
- музичка писменост

У раду (у оквиру методолошког приступа) налази се табела са компарираним стандардима кроз наведену категоризацију. Наша интервенција се састојала у томе да су, пратећи суштину сваког од појединачних стандарда, пронађена адекватна места за сваки од њих унутар наведене категоризације. Стандарди, присутни у табели, скраћени су зарад лакшег праћења, а настојали смо да донесу суштину сваког од стандарда.

Када је реч о стандардима за српски образовни систем, у табели смо наводили постигнућа са сва три нивоа, односно оба нивоа из словеначког документа, јер смо само на тај начин могли стећи увид у њихову суштину.

Са жељом да што јасније сагледамо сличности и разлике у ова три документа, најпре ћемо предочити квантитативна поређења – колико је укупно стандарда ученичког постигнућа формулисано у свакој од земаља.

Тако, српски документ доноси укупно двадесет осам стандарда ученичког постигнућа за сва три нивоа, али када се изузму они који се преклапају по теми, те дају само више/ниже захтеве у оквиру сваког од нивоа, остаје их укупно двадесет пет. Као што смо раније навели, у Србији за овај наставни предмет не постоје израђени стандарди за ниже образовне циклусе, већ само за крај основног школовања. У Словенији, за последња три разреда формулисано је тек десет стандарда знања, међутим, треба по-

менути да се они надовезују на осамнаест стандарда из другог образовног циклуса (који укључује четврти, пети и шести разред), односно на петнаест стандарда формулисаних за први образовни циклус (први, други и трећи разред), те их за цело основно школовање има укупно четрдесет три. У хрватском документу присутно је двадесет пет стандарда за трећи образовни циклус (седми и осми разред), који се надовезују на двадесет седам стандарда за други (пети и шести разред) и двадесет три стандарда за први образовни циклус (прва четири разреда), њих укупно седамдесет пет.

Из овог увида у нумеричке податке могу се већ наслутити прве разлике. Наиме, Словенија се од других двеју земаља разликује за нијансу мањом детаљности у процесу формулације стандарда која се очитује у њиховом мањем броју.

Када је реч о квалитативној анализи, стандарде ћемо поредити у оквиру већ наведених категорија:

- Извођење музике

У Србији и Словенији минимални стандарди су скоро идентични и односе се на поседовање базичне способности музичког извођења (певања и свирања), а сличан стандард присутан је и у хрватском документу. Повећање захтева на напредном нивоу у Србији односи се само на ширење репертоара („разноврстан“ репертоар у напредном нивоу наспрам „једноставних“ композиција из основног нивоа; МП, ЗВКОВ, 2009: 58–60), док се у Словенији, међутим, прописује и узимање у обзир и укључивање одговарајућих елемената интерпретације. У хрватском документу сличан стандард доноси захтев за константним усавршавањем сопственог музичког израза. У овој области, у хрватском документу присутан је и стандард у ком се износи захтев за стављањем знања о музици у функцију извођења, што јесте добар начин да се истакне интеграција теорије и праксе. Важно је подсетити да овај стандард, као и сви остали у хрватском

документу, представља, како је у уводу дефинисано, минимални стандард постигнућа. У овом случају, као и у још неколико на које ћемо скренути пажњу у наставку овог рада, чини се да су формулисани стандарди преамбициозни за основни ниво, те спадају у домен просечних, ако не и напредних постигнућа. Тако је, на пример, упитно да ли сваки од хрватских основаца поседује вештине и вољу за експериментисањем у оквиру различитих техника и метода рада у оквиру процеса извођења, како је прописано једним од стандарда из ове области.

Конечно, из наведеног закључујемо да су у домену извођаштва најнижа очекивања у овој области стављена пред српске ђаке, од којих се једино очекују базичне извођачке вештине, примењене на скромнији или разноврснији репертоар, док словеначки и хрватски документи укључују и захтеве који се тичу музичког израза, интерпретације и технике. Такође, хрватски документ прописује нешто виши ниво у оквиру минималних постигнућа у односу на остале документе.

- Музичко стваралаштво

Када је реч о стваралаштву, у свим трима земљама присутан је стандард који подразумева креативно изражавање кроз музику. У словеначком и хрватском документу овај стандард је постављен широко, као способност креирања музичких садржаја, у складу са индивидуалним капацитетима ученика. Иако је словеначки документ у овом сегменту најмање детаљан, то не значи да су пред словеначке ученике постављени најнижи захтеви, јер свако „креирање вокалног и/или инструменталног садржаја“ (Holcar, 2011: 14) јесте озбиљан и сложен задатак. У хрватском документу, подсећамо, исти сегмент посвећен је и извођењу и стваралаштву, па се већ поменути стандарди из домена извођења који подразумевају захтев за експериментисањем у оквиру различитих техника и метода рада у оквиру процеса извођења, као и захтев за константним усавр-

шавањем сопственог музичког израза, односе и на стваралаштво. Такође, заступљен је и стандард који се односи на способност изражавања сопствених мисли/идеја/осећања кроз сложеније ритмичке и мелодијске импровизације. И овде истичемо да је упитно да ли овако дефинисани стандарди припадају домену минималног или просечног/напредног нивоа ученичког постигнућа. У српском документу се на основном нивоу очекује осмишљавање мањих музичких целина, и то на основу понуђених модела, као и извођење пратње на направљеним музичким инструментима, што су уједно и начини на које је стваралаштво најзаступљеније у наставној пракси у основној школи, те методички најједноставнији за осмишљавање и реализацију. У српском документу се у овом сегменту помиње и прављење музичких инструмената, али и одабир музике за дати жанровски и историјски контекст, чиме се уочава ширина којом је схваћена област стваралаштва. Стандарди наведени у оквиру напредног нивоа представљају веома вешто формулисане смернице у ком правцу би наставни процес у идеалним условима требало да се одвија. Наиме, уколико би макар и мали проценат ученика након завршене основне школе био у позицији да осмишљава и изводи пратеће аранжмане за Орфов инструментаријум – импровизује и/или компонује мање целине у оквиру различитих стилова и жанрова, па чак и осмишљава музику за школску представу/приредбу/перформанс, те тиме заправо улази у домен примењене музике, као што је у стандардима напредног нивоа наведено – настава која је довела до таквих резултата могла би се сматрати веома успешном. Иако амбициозно постављене, овако формулисане смернице, на правом месту – у оквиру напредних постигнућа – могу представљати прави подстицај наставном кадру. Истичемо и да је у српском документу посвећено највише пажње овом, и те како значајном и у пракси често запостављеном сегменту.

Закључујемо да је стандардима у свакој од земаља предвиђен озбиљан рад у домену стваралаштва. Међутим, кључна разлика је у томе што у Словенији и Хрватској самостално креирање музичког садржаја спада у основни, а у Србији у напредни ниво постигнућа. Такође, домен стваралаштва је у српском документу перципиран са већом ширином, док је у Словенији мање детаљно разрађен, а у Хрватској амбициозније постављен него у другим земљама.

- Перцепција и рецепција музике у функцији разумевања и вредновања музичке уметности

Назив ове области комбинује називе категорија из српског и хрватског документа, а у њој је представљена најобимнија целина која садржи велики број стандарда који су били смештени у различите области, те су присутна бројна преклапања и сличности. Ми ћемо их овде груписати и упоредити.

У словеначком документу на основном нивоу предвиђено је да ученик буде у стању да смешта музику стилске епохе у адекватан историјски контекст, те да у литератури истражује о композиторима и делима унутар епоха и жанрова који се обрађују у сваком од разреда. У хрватском овај сегмент је нешто детаљније разрађен и прописује препознавање и именовање инструментата и извођачких састава, поређење и разликовање стилских раздобља, композитора и њихових дела, као и истраживање идеја и концепата о музичкој уметности. Како су у српском документу раздвојене ове две области (слушање и знање и разумевање), тако је њиховим спајањем у нашој анализи дошла до изражаја конфузија која је настала овим одвајањем у формулацији стандарда, те је овај сегмент најтежи за праћење. Овде ћемо само сумирати да се од ученика на основном нивоу очекују именовање и основна знања о музичким стилевима, жанровима, елементима и фолклору, а на средњем и високом нивоу од ученика се очекује да анализира и повезује различите

димензије музичког дела. На пример, на средњем нивоу – везу између структуре и драматургије одређеног дела, а на високом нивоу – везу опажајних карактеристика са структуралном и драматуршком димензијом звучног примера. Чини се да су стандарди формулисани на компликованији и мање комуникативан начин него што је то случај у друга два документа (и него што је то случај у осталим деловима овог документа), иако не доводимо у питање нити логику која стоји иза њих нити прилагођеност наведених стандарда сваком од нивоа постигнућа.

Даље, примећујемо да је једино у Словенији присутан стандард који истиче очекивање да ученик на основном нивоу препознаје одслушане музичке примере, што је у пракси један од најприсутнијих начина за вредновање у овој области. Словеначки документ садржи и веома интересантно формулисани стандард, који предвиђа да је ученик упознат са начинима коришћења музичких ресурса, интерактивних медија и модерне технологије. Овим се у први план ставља значај ученикове самосталности и способности да истражује музичке садржаје индивидуално користећи модерне технологије које су му доступне. Словеначки документ овим, а хрватски стандардом који ћемо цитирати у наредном пасусу, препознају и истичу несумњиви значај модерних технологија у оквиру овог предмета, док у српском документу ова тема није присутна, што је недостатак који у будућности треба избећи.

Хрватски документ садржи низ међусобно сличних стандарда који се односе на изражавање ученикових „осећања, доживљаја, мисли и ставова“, изражавање „аутентичности доживљаја“, изражавање и способност одбране личног става о музичкој уметности и стваралаштву, односно „критички описати доживљај и став након сусрета с музичким делима уживо или са снимка, из књига или употребом нових (информационо-комуникацијских) технологија“, „пренети и по-

делити уметнички доживљај и искуство с другима“, „анализирати и проценити изражајне вредности уметничког дела, у складу са својим узрастом, упоредити и супротставити уметничке врсте и облике различитих прошлих и садашњих култура и традиција“ (MZOŠ, 2010: 167). Они се налазе у различитим сегментима документа, односно скоро да нема сегмента у коме стандард овог типа није присутан, те је јасна намера да се истакне значај ове теме у настави музике у Хрватској.

Словеначки документ садржи сличан захтев за вредновање сопствених дела и дела других ученика, где је изостављено вредновање дела професионалних музичара, а у српском документу стоји: „ученик уме да критички и аргументовано образлаже свој суд“ (МП, ЗВКОВ, 2009: 60). У оба документа наведени стандарди припадају вишим нивоима постигнућа, док су у хрватском, подсећамо, сви стандарди дефинисани на основном нивоу.

Овде ћемо искористити прилику да парафразирамо још неке од стандарда из хрватског документа, који у фокусу имају укупан развој личности ученика, а који су део издвојеног сегмента под називом *Комуникација, социјализација и сарадња гласбеним доживљајем и изразом*: сарађивати са другима, нарочито онима са посебним потребама, учити поделу одговорности при заједничком извођењу и стварању, јачање искуства припадности и заједништва кроз музицирање, спознати вредност истрајног рада који води успеху кроз учешће у различитим музичким активностима.

Из наведеног је јасно да је овој теми дат далеко већи простор у хрватском документу него у осталима, јер је једино у овом документу, од сва три која смо анализирали, направљена јасна веза између овог наставног предмета и стицања вештина (међусобна комуникација и сарадња, подела одговорности, развој критичког мишљења, активан однос према стеченом знању,

способност да се сопствени ставови артикулишу, суоче и одбране) кључних за свеобухватан лични развој ученика.

Хрватским документом се у још три стандарда додатно настоји на оснаживању везе овог наставног предмета са другим предметима, али и реалним животом – „истражити повезаност између стварања (продукције) музичких дела и њиховог утицаја на свет у којем живимо“, „описати и проценити вишеструку улогу и утицај музике у свакодневном животу, као и у ширем животном окружењу“ и „истражити разноликост музичког израза са историјске, географске, економске тачке гледишта, користећи знања и вештине осталих васпитно-образовних подручја“ (MZOŠ, 2010: 170). Управо је наша кључна замерка српском и словеначком документу недостатак ове димензије.

- Музичка писменост

У овој области стандарди су конципирани на међусобно најсличнији начин. Српски документ садржи по један стандард на основном и напредном нивоу. Први подразумева препознавање основних елемената музичке писмености, а други познавање функције елемената музичке писмености и извођачких састава у оквиру музичког дела. У словеначком документу, у другом циклусу (за друга три разреда) присутна су три стандарда, који укључују препознавање и именовање тонских висина, коришћење солмизације и абецеде, као и оријентисање у нотном запису. У трећем циклусу (завршна три разреда) присутан је још један, којим се стечена писменост ставља у јасну функцију – коришћење нотног записа при извођењу, слушању и стварању музике. Важно је напоменути да ниједан од наведених стандарда не спада у минимална постигнућа. У Хрватској, у оквиру првог циклуса (прва четири разреда) постоје два стандарда, један којим се прописује упознавање основа музичке писмености и други који подразумева примену наведених знања – упознавање специфичности

музичког језика кроз певање и свирање. У оквиру друга два циклуса, музичка писменост није међу заступљеним темама.

Закључујемо да се у свакој од земаља на сличан начин предвиђа савладавање основа музичке писмености, а потом стављање ових знања у функцију извођења и стваралаштва. Једина суштинска разлика јесте у томе што у Србији стицање знања представља минимално постигнуће, а његова примена напредно, у Хрватској оба наведена припадају минималним постигнућима, а у Словенији оба наведена представљају напредни ниво.

Закључна разматрања

У овом раду представљени су резултати упоредне анализе стандарда за предмет Музичка култура/уметност на финалном ступњу основног образовања. Установили смо разлике у категоризацији, приступу одређеним темама, као и припадности одређених захтева различитим нивоима.

Тако, српски документ одликује велика прегледност у концепцији (изузев непотребног и необразложеног раздвајања слушања музике и знања о музици), као и велика ширина у разумевању области музичког стваралаштва. Ипак, уочили смо и да српски документ прописује ниже захтеве у домену извођаштва, а стандарде из области стваралаштва, који су у Хрватској и Словенији перципирани као део основног нивоа, сврстава у напредни ниво. Такође, можда и као највећу мањкавост, истичемо недовољно истакнуту везу између овог предмета и вештина које ученици стичу како би се оспособили за функционисање у модерном добу, везу са другим наставним областима, као и са модерним технологијама. Треба још једном истаћи да су стандарди на известан начин „издвојени из контекста“, јер су објављени као засебан документ, независан

од наставног плана и програма, те још увек нису истражени ефекти његове примене у пракси.

Хрватски документ одликује повремено превелика детаљност у формулацијама, као и постојање бројних преклапања – у различитим сегментима наводе се стандарди који прописују сличне захтеве. Када је о овом документу реч, кроз поређење са друга два, закључили смо да је његова највећа предност управо чињеница да је у њему предмет стављен у контекст укупног, целовитог развоја појединца, као и контекст модерног доба, са свим новинама које оно носи. Као највећу мањкавост документа истичемо повремену превелику амбициозност појединих стандарда, у смислу да су сви наведени стандарди постављени као минимални и обавезни. У наредној фази би требало испитати да ли су ови захтеви реални у овом узрасту, те или модификовати саме стандарде или повисити њихов ниво (на просечни или напредни), зависно од добијених резултата.

Током компарације стандарда било је видљиво да је словеначки документ продукт дуготрајнијег процеса формулације стандарда – њиховог постављања, прилагођавања и прочишћавања. Већ је квантитативна анализа указала на правац за који су се определили у Словенији – прецизног, језгровитог и јасног излагања минималних и напредних постигнућа, на веома прегледан начин. Управо ово решење – не три нивоа као у српском документу, не један као у хрватском, већ наведена два нивоа – чини се као оптимално решење када је реч о сегментирању исхода на нивое. Такође, веома добрим решењем сматрамо и смештање стандарда унутар наставних програма за сваки од предмета и разреда, чиме је омогућено сагледавање планираног наставног процеса из свих перспектива – од најопштије до сасвим уске.

Закључујемо да словеначки документ, иако и сам има одређене мањкавости, може дати извесне смернице за наставак процеса развоја

стандарда за овај предмет у Хрватској, а посебно Србији, која свакако има најмање искуства у бављењу овом темом.

Литература

- Пешикан, А. (2012). Стандарди у образовању као начин подизања квалитета образовања. *Иновације у настави*, 25(1), 5–22.
- Требјешанин, Ж. (2001). *Речник психологије*. Београд: Стубови културе.
- Тупањац, А., Богуновић, Б., Ивановић, Н., Ђуровић, Ј., Тубин, З. и Нешић, Д. (2009). *Образовни стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет Музичка култура*. Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије – Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. Посећено 1.9.2013. на: <http://www.ceo.edu.rs/portal/mod/resource/view.php?id=52>.
- Чарапић, Г. У. (2009). *Образовни стандарди за крај обавезног образовања*. Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије – Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. Посећено 5.9.2013. на: <http://www.ceo.edu.rs/en/1/98-2009-06-22-11-24-40>.
- Green, H. (2004). *Professional Standards for Teachers and School Leaders: A Key to School Improvement*. London: Routledge Falmer.
- Holcar, A. et al. (2011). *Učni načrt – Glazbena vzgoja. Program osnovna šola*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Retrieved 3.9.2013. from: http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_predsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/ucni_nacrti/.
- Министарство зnanosti, образовања и шпорта (2010). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje, te opće obavezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Posećeno 3.9.2013. на: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>.
- Oblak, B. et al. (2004). *Učni načrt: program osnovnoškolskega izobraževanja, Glasbena vzgoja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Resnick, L., Nolan, K. and Resnick, D. (1995). Benchmarking Education Standards. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 17(4), 438–461. Retrieved 4.9.2013. from: <http://www.jstor.org/stable/1164437>.

Summary

The aim of this paper is presenting similarities and differences in standards of students' achievements for the subject Music Culture for the end of primary school education in three countries – Serbia, Croatia and Slovenia, which educational policies develop on common bases which were being based on the same foundations for decades in the same country – Yugoslavia. Whereas, there is a special document in Serbia, dealing with this topic, the text about standards represents a part of national frame curriculum in Croatia, i.e. curriculum for individual teaching subjects in Slovenia. Standards were analysed from the point of their structure, concept and contents (using the technique quantitative and qualitative analysis of contents), after that they were categorised according to the standard, so that their mutual competition should be done. Given results showed at the directions in the domain of this subject, and each separate state has chosen the one in developing educational strategies, and the gained review can be significant for the process of re-studying standard in Serbia.

Key words: standards, outcomes, achievement, Music culture.